

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Martonffy Marcell*

Cím: *Kelety Gusztáv*

Forrás:

Ujlag

Bp
(Hely)

1922. 11. 8.

(Idő)

(Köt. v. fiz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Kelety Gusztáv

Idő

"1922"

Személy

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

KELETY GUSZTÁV

IRTA: MÁRTONFFY MARCELL DR.

Szegénysorban kezdte életét s művészi pályáját és szegényen, földi javak hátrahagyása nélkül költözött el. Nem volt bohém és nagy munkásságának gyümölcseit csak igen kis kosarakban gyűjtögethette össze. Neve ma fogalom a magyar képzőművészet, főleg a művészeti oktatás terén: ő volt az ugartörő, az a művészi agitátor, aki a nemzeti megújulás korában egész életét, egész lelkét egy nagy célnak, a magyar piktúra és szobrászat alvó géniusza fölkeltésének szentelte. El kell képzelnünk a kort: a mult század hatvanas éveinek végét, a nemzeti öntudat ébredését, amikor a lelkeket az alkotmányos élet helyreállításának tudata tölti be. Abban a korban, amikor a közjogi, politikai kérdések szinte dominálóká válnak, akad két férfi, aki a kultúra terén vállalkozik a regeneráció nemes munkájára: Eötvös és hűséges tanítványa, később munkatársa: Kelety.

A magyar képzőművészet kifejlődésének lehetőségeit ő teremtette meg. Magyar ügyet szolgált, a magyar művészetet akarta nagyra tenni ez a szász származású művész és esztétikus. Atyját még *von Kletten*-nek hívták s József nádor hozta magával Drezdából udvari festőnek, gyermekei rajzoktatójának. Két fia: Gusztáv, a magyar művészeti oktatás és Károly, a magyar közgazdasági és statisztikai tudomány megalapítója, nővérükkel, játszópajtásai lettek a nádor gyermekeinek. Palatinus Jóskaival és Erzsébet főhercegnővel együtt kergették a lepkéket és labdát az alsóúti parkban és a budai bástyán. Utjaik később elváltak és sem Kelety Gusztáv, sem Kelety Károly nem aknázták ki soha azt a barátságot, amely őket a gyermekkori pajtásokhoz fűzte.

Magyarságát itt szívtá magába a pesti iskolákban. Ha nem is vesszük számba azt, amit a magyar kultúráért tett; ha behunyjuk is szemünket marandó alkotása előtt, az a kép, amely a Szépművészeti Múzeumban függ, ennek a magyar, szinte sován magyar érzésének fényes bizonyítéka. Az autokrata önkény által száműzött parkjában az a hangulat szólal meg, amely Tompát versejért a börtönbe juttatta; az a magyar fájdalom sir ki ebből a

képből, amellyel a költő a gólyához vagy az anyamadar fiaihoz zokog. A Bach-korszak előzőt martirjának kertjében terjed a pusztulás, az elvadult avar s a bitanggá vált földben disznók turnak. Megkérdeztem egyszer tőle: mit akart e rut állatokkal szimbolizálni s ki az a kondás, aki az uratlan földben turkáló férgekre vigyáz? — s egy sokat jelentő mosoly volt erre a felelete.

Jogásznak készült s teremtő, alkotó, agitáló művész lett belőle. Sok nélkülözés, sok lemondás volt a sorsa s sokszor volt egész napi tápláléka egy darab kenyér szalonnával, amit az egyetemre magával vitt. Mint joghallgató festi első képét, egy oltárképet, melynek árán Bécsbe megy, ahol jogi tanulmányait folytatja, de egyuttal Rahl tanítványa is lesz. Hazajövele után Eötvös házába kerül; ő nevelte Eötvös Lórándot, aki élte fogytáig atyai barátjának tekintette őt.

A művészi ambíció tovább űzi; egy előre kifejezett megrendelés árán Münchenbe megy és a nélkülözéseknek, lemondásoknak itt új korszaka következik. Csak hazaküldözgetett illusztrációiból tudja fenntartani magát. Specialitása volt a rajz, a természet után készült illusztráció, egész sorozata maradt gondosan és szeretettel, elmélyedéssel készült fatanulmányainak. Illusztratív talentuma az *Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen* című műben érte el csúcspontját, amely vállalat művészi bizottságának tizenhét éven át volt elnöke.

Kritikai és esztétikai munkássága már müncheni tartózkodása alatt kezdődik. E tanulmányok már fiatal korában utat nyitnak neki az Akadémiába és a Kisfaludy-Társaságba. Ki hinné el ma, hogy itt tartott székfoglalói a forradalmár Keletytről tesznek tanúságot, aki a képzőművészetek hanyatlásáról panaszkodva, nyíltan hangoztatja azt, hogy a fejünkre nőtt esztétikai elméletekkel szemben forradalomra van szükség. Később, a Deák-szobor ügyéről tartott akadémiai székfoglalójában élesen hangsúlyozza, hogy a szépművészetek világában sehol sem látható a haladás, jelenkorunk mindent fultszárnyaló, vilámszűcs haladása. Csak zsellérek vagyunk; mindenben a multnak lekötölezett, de lázadásra kész szolgák, akik várjuk és keressük, de mindeddig haszlanul az új vezércsillagot, amely a letarolt mezők pusztaságából kivezessen. Trefortról szóló emlékbeszédét is azzal végzi, hogy haladás volt az ő életének, munkásságának törvénye: a miénk is az legyen.

Kelety, akit később szigorú, de sohasem bántó kritikái miatt annyian vádoltak dogmatizmussal s elmaradottsággal, már a nyolcvanas években védelmére kél a művészek fegyelmeztetlenségének s azt az individualitás erősebb fejlettségén alapulónak mondja. Bátran hirdeti, hogy a művészember belértéke semmivé lesz, ha individualitásáról lemond vagy ennek lényegéből értelmi áldozatokra kényszerítik. A Deák-szobor ügyében Tóth Béla azzal vádolta meg, hogy művészi felfogása odíózus és a művészi felfogás szabadságát kiméretlen erőszakkal korlátozó volt. Kelety abban a kérdésben, hogy Deák ülő vagy álló szobrot kapjon-e, az akadémiai székfoglalótól kezdve mindig férhetetlenül az első megoldás mellett küzdött s a pályázat során talán élesebbé váló kritikái onnan fakadtak, hogy az alkotó művész, Huszár Adolf álláspontja e kérdésben ingadozó volt. A harc Kelety, Liphay Béla és Huszár Adolf között igen heves volt. Huszár és az őt védő Liphay a személyeskedéstől sem riadtak vissza. Ám Kelety e térre sohasem követte őket s amint maga hangsúlyozta, következetes elvi álláspontját mindig az egyszerűség nemesebb indokai diktálták. Huszár később maga is belátta azt, hogy Keletynek értékes művészi szempontokkal támogatott álláspontja a helyes s ezért tért vissza sok ingadozás után az ülő szobor megoldásához. Talán ez is mutatja, hogy Tóth Bélának nem volt igaza akkor, amikor Kelety azzal vádolta, hogy Huszár művészi szabadságát akarta korlátozni.

1868-ban, alig hogy Eötvös miniszterré lett, Kelety azzal a megbízással küldi külföldre, hogy ott a képzőművészeti oktatás intézményeit tanulmányozza és ezután tegyen javaslatokat aziránt, hogyan volna lehetséges nálunk, akkori kezdetleges viszonyaink közepette is a művészeti oktatás ügyét életrekelteni. Tanulmányutjáról szóló jelentése, amelyben végig azt hangsúlyozza, hogy legfőbb kötelességünk a nemzeti művészet, vagyis a nemzetet és hazát tárgyazó képzőművészetek művelése, lett alapjává azon intézményeknek, amelyek megalakítása az ő nevéhez fűződik. Eötvös, majd később Pauler és főleg Trefort miniszterek tették magukévá Kelety javaslatait, amelyek a rajztanítás gyökeres reformjára, képzőművészeti akadémia létesítésére, állami műtermek felállítására, nyilvános műgyűjtemények létesítésére és különösen az Esterházy-képtár megszerzésére, nyilvános tárlatok rendezésére, állami pályázatok és díjak kifizetésére, egyszerűen mind oly kérdé-

sekre vonatkoztak, amelyek az ő közreműködésével egytől-egyig mind megvalósultak, sőt ma már túlhaladtak is. Kelety és Trefort munkássága szorosán egybekapcsolódott: a munkával elhalmozott miniszter, mint azt Kelety gyakran emlegette, hetenként kétszer-háromszor fürdés közben hallgatta meg munkatársa előterjesztéseit, amelyek megvalósítása előtt még az eléggé súlyos pénzügyi helyzet sem volt akadály. Így jött létre az országos mintarajziskola és rajztanárképző, a két festészeti s utóbb a szobrászati mesteriskola; az ő nevéhez fűződik az iparművészeti iskola és muzeum, a Képzőművészeti és később az Iparművészeti Társulat megalapítása. Mindez intézetek az ő egységes igazgatása alatt állottak s vezetése alatt ez intézmények, amelyek élén ma már külön-külön igazgatók s nagy személyzet dolgozik, akkoriban öt bérházban és két állami épületben, hét egymástól távol eső utcában, három városi kerületben voltak szétszórva. Elképzelhető az az emberfeletti munkásság, amelyet ez intézmények alapítása, szervezése és vezetése megkívánt. Megtörtént, hogy ez intézetek közül többnek éveken át nemcsak szellemi vezére, mindenért felelős őre, hanem, a megfelelő segédszemélyzet híján egyszersmind gondnoka, pénztárnoka, ellenőre, a legcsekélyebb írásbeli munkának husz éven át fogalmazója s egyuttal másolója is volt. S végezte ezt az emberfeletti munkát a rendes tanári, később igazgatói fizetésért, amit a mintarajziskolában viselt állása után kapott s azért a 400, később 500, mondd ötszáz forintért, amit az iparművészeti iskola igazgatása fejében neki utalványoztak. Emellett idealizmusa és puritánsága közmondásszerű volt. Nem egyszer megtörtént, hogy a gyermekeikért aggódó szülők ünnepélyes alkalmakkor ajándékokkal akartak neki kedveskedni, amelyeknek a sorsa mindig egy volt: felbontatlanul kerültek vissza küldőikhez. Egyetlen egyszer nem tudott ellenállani: az egyik szülő, ismervé Kelety vadász-szenvedélyét, egy szép kis őzikét küldött neki. Kelety felkelt az íróasztalától, elment a legközelebbi vadkereskedőhöz, megtudakolta a vadhus akkori árát és a kis őz értékét postán késedelem nélkül elküldötte a tulajgyelmes apának.

Dolgozott, alapított, szervezett, igazgatott és írta esztétikai tanulmányait késő éjszakáig, sokszor a hajnali órákig. Közben pedig ecsete, rajzónja pihent: nagy tevékenysége megakadályozta őt abban, hogy egész erejét a művészi munkának szentelje. **Áldozat volt ez az ő részéről, nemcsak azért, mert ezzel talán**

helyzetén is könnyíthetett volna, hanem főleg azért, mert ezzel alkotó vágyát kellett fékeznie. Helyesen mondotta róla Berzeviczy, hogy más irányu nagy elfoglaltsága miatt művészi egyénisége nem alakulhatott ki úgy, mint azt fiatal korának nagy alkotásai remélni engedték s ecsete valószínűleg több, változatosabb, gazdagabb örökséget hagyott volna hátra, ha helyét nem kellett volna oly gyakran a tollnak átengednie. Azt a magasztos önzést, amelyet ő Markó Károlynál oly szellemesen dicsőített, Kelety életében vajmi keveset követhette; nagylelkűen le kellett mondania magasröptü ambícióiról azért, hogy a művésznemzedékek számára egyengesse az utat a siker felé. Neki köszönhetjük, hogy Munkácsyt, Lotzot, Benczurt, Mészölyt, Zalát, Stroblt, Zichy Mihályt, Kiss Györgyöt, Szinyeit, Paczkát, Mednyánszkyt s a többieket magyar földön megértették és érvényesüléshez juttatták. Ezek az akkori fiatalok akkor uttörők, forradalmárok voltak s mert Kelety a legteljesebb szabadságot akarta a művészi életben megvalósítva látni s mert óvakodott attól, hogy a művészt kutatásaiban kalauzolja, e művészi forradalmárok az ő szárnyai alatt kerültek magyar földre és tudtak itt gyökeret verni. Ezért hamis az a beállítás, az a vád, amellyel Keletyt néhány ellensége illette: kritikái, tanulmányai, kiállítási jelentései nem tanuskodnak avult, maradi fölfogásról, sem elfogultságról az új kor törekvéseivel szemben. Azt, aki a nyilvános emlékművek felállításánál csak egyetlen elvet ismert, azt, hogy szobrainkat, freskóinkat a még követelőbbé válандó utókorra való tekintetből is kell terveznünk, nem lehet jogosan a merev művészi konzervativizmussal megvádolni. Még kevésbé azt, aki sok műkiállításon a saját vékony erszényéből jutalmazta meg azt a fiatal művészt, akinek az állami pályadíjakból már nem futotta.

Idealizmusa, természetimádata, poétikus, romantikus hajlamai voltak szülői egyetlen, nemes szenvedélyének: a már említett vadászati passziójának. A hét hat napján kifáradt idegeit az üllői híres vadásztársaság körében pihente ki; Hieronymi, Török főkapitány, Tolnay államvasuti elnök s a nyolcvanas évek többi nagy embere társaságában töltötte vasárnapjait. Itt szerezte kinzó, nagy betegségét is, amely már 68 éves korában, mikor talán még újból kielégíthette volna alkotó művészi ambícióját, sok szenvedés után a sirba vitte.